

האבולוציה של הפרקטיקה הרפואית

סופר: בנימין מוזס
עורכת: אילנה שמיר
הוצאת מאגנס, ירושלים, ישראל
331 עמודים
מחיר מומלץ 118 ₪

The Evolution of Medical Practice

Author: Benjamin Mozes
Reviewed by: Jonathan Halevy

ספר זה נכתב על ידי רופא אקדמי ותיק, פרופ' בנימין מוזס, פנימאי ואפידמיולוג קליני העוסק שנים רבות בממשק בין מדע, רפואה וחברה. מטרתו בספר הייתה לחשוף באמצעות 22 מקרי מבחן, את הדרך הנפתלת לעיתים העוברת החל משלב גילוי התרופה במעבדה, המשיך בניסויים וכלה בהגעה למיטת החולה.

הספר כתוב היטב וייקרא בשטף ובעניין בעיקר על ידי אנשים המצויים בעולם הרפואה, רופאים ובעלי מקצועות נלווים וכן סטודנטים לרפואה. הציבור הרחב יתקשה יותר לעקוב אחר שפע התיאורים הקליניים, גם אם אלה כתובים בשפה עממית ומוסברת לקורא שאינו בתחום הרפואה, וכן אחר למעלה מ-400 הפניות ביבליוגרפיה בגוף הטקסט. סך הכול 56 מתוך 331 עמודי הספר מוקדשים לציטוט המקורות המפורטים, שקורא מן השורה שאינו עוסק במקצוע רפואי או מדעי עשוי שלא להיות מורגל בכך.

סך הכול 22 מקרי המבחן המובאים בספר מובאים בשישה חלקים:

החלק הראשון, המוכתר בכותרת "מבחן הזמן", מתאר כתיבת פרק ראשון את סיפורה המעניין של הקזת הדם על כלל התיאוריות השגויות שעמדו בבסיסה ועד עמידתה

במבחן מדעי לגבי מחלה אחת בלבד, הפוליציטמיה. תתי פרקים נוספים בחלק זה של הספר מתארים בין השאר את התפתחותו של הטיפול ביתר לחץ דם (מהכרה ביתר לחץ דם כבעיה המחייבת טיפול ועד עקרונות הטיפול בימיו), בסוכרת (מהרדיפה אחרי נרמול הסוכר כמטרה עליונה ועד ההכרה במניעת סיבוכים כמטרה עליונה של הטיפול).

החלק השני של הספר נקרא "להתמודד עם המציאות" ובו מתוארים התפתחותם של הטיפולים באי ספיקת הלב (מגילוי הפוסיד ועד העמידה על חשיבות הטיפול באלדקטון), בליקמיה מיאלואידית כרונית (מכרומוזום פילדלפיה ועד גליבק), בגנחת הסימפונות (פיתוח המשאף, בתא אגוניסטים קצרי וארוכי טווח וסטרואידים בשאיפה), וכן על עלייתו ונפילתו של הדיגוקסין בטיפול באי ספיקת הלב.

החלק השלישי קרוי "שינוי כללי המשחק" והוא מתאר בצורה מרתקת את גילוי של מטוטרקסט כקו טיפול ראשון בדלקת מפרקים שגרונית מאז החששות משימוש בתרופה נוגדת סרטן למחלה דלקתית והמחלוקות בנושא זה ועד שרירותה של תרופה זו כקו ראשון במחלה זו גם בעידן מעכבי JAK2 כרינבוק שהוכנס לסל התרופות הישראלי לאחרונה. גם

תולדות עלייתו ונפילתו ועלייתו מחדש של התלידומיד המפורסם והמעבר משימוש בפקטור 7 משופעל לטיפול בהמופיליה לטיפול בדימומים מסכני חיים מתוארים בפרק זה.

החלק הרביעי הוא "פלישת הטכנולוגיה" ובו מתוארת תרופת הקינידין כתרופת הפלא לפרפור פרודורים שבאחריתה הסתברה כמסוכנת ועד הופעת האמיודרון וטיפול האבלציה. כמו כן מתוארים בפרק זה תולדות פיתוח קוצבי הלב ועד ה-ICD, הקוצב המנטר ומטפל בדה-פיברילציה כאחד תוך ציון ופירוט מחקרים רבים בנושא זה. גם תולדות תופעת המוות הפתאומי של תינוקות בשנתם הראשונה (SIDS) והדרך המרתקת עד הגעה למסקנות העכשוויות של השכבה על הגב, טמפרטורת חדר רצויה, הימנעות מעישון על ידי ההורים והנקה כפתרון להורדת שיעור התופעה. האבולוציה המעניינת בנושא הטיפול באירוע מוח (Stroke), ההיסוסים הרבים למתן טרומבוליזת TPA ועד גיבושו כטיפול הבחירה תוך חינוך הציבור להגעה מהירה לטיפול עד שעות ספורות מתחילת התסמינים.

החלק החמישי מכונה "הקומה העליונה", ובו מתוארות תולדות הטיפול בדיכאון החל מהגדרתו כמחלה והמחלוקות ההיסטוריות הרבות שנלוו לקביעת הקריטריונים להגדרתו, וכלה בהבנתו כמחלה ביולוגית ופיתוח תרופות בהתאם. תולדות הטיפול בפרקינסון מתוארות אף הן בפרק זה, תוך דגש על מציאת הבסיס הפתולוגי של אובדן נוירונים מייצרי דופאמין ופיתוח הלבדופה - על יתרונותיו וחסרונותיו. בתחום האבולוציה בגישה לאלצהיימר לא התקדמנו רבות, אך הפרק מכיל תיאור מרתק על המחשבה שתורפות אשר תמנענה הצטברות עמילואיד במוח או תבאנה לסילוקו, תהינה בעלות השפעה קלינית, והאכזבה בתחום זה עד היום.

החלק השישי והאחרון נקרא "הלהב המתהפך", והוא מוקדש לתיאור ההתפתחויות המרתקות בתחום הכירורגיה, אשר בשונה

ונתפסים על ידי הצעירים שבינינו כמובנים מאליהם. הספר קריא אך יש בו תיאורים מפורטים מדי של פרטי מאות המחקרים על מספר המשתתפים בכל אחד מקבוצות הניסוי, ואלה מקשים מעט על רצף הקריאה.

כל איש מקצוע רפואי או נלווה לרפואה ימצא עניין רב בספר, וכן היסטוריונים ואנשי מדעי החברה. איני יכול לקבוע אם גם הקורא מן השורה שאינו נמנה על קבוצות אלה יגלה עניין בפרטי המחקרים, המחלוקות בין החוקרים וההגעה לתוצאה רצויה - המתוארים בספר זה באורח מאיר עיניים.

שבעוד ההמצאות והחידושים הגדולים והמכריעים ברפואה הושגו בדרך אבולוציונית של לבנה על גבי אריח, תוך התפתחות תהליכים רבים, יחסי גומלין בין חוקרים, מחלוקות מתמשכות ללא מנצחים וללא סיפור מתח מרכזי, הקהל בימינו שואף למהפכות בנוסח "זבנג וגמרנו", לקיצור תהליכים ולריגוש ולכן הוא מעדיף רבולוציה על אבולוציה. המסר של הספר הוא שלהשגת חידושים מותירי חותם (גם בימינו - ר' סיפור ה-TAVI) מגיעים בדרך כלל במהלך אבולוציוני ולא רבולוציוני כשחלוצים יצירתיים רבים מעורבים בתהליך, לעיתים תוך מחלוקות עמוקות ואף ניסוי וטעיה ולא תמיד דרך המחקרים המבוקרים, אקראיים וכפולי הסמיות שהם מדד הזהב של המחקר הרפואי.

לסיכום

הספר חשוב מאוד בתרומתו להבנת ההיסטוריה וההתפתחות של חלק גדול מן האמצעים העומדים כיום לרשות הרפואה המודרנית

מפיתוח תרופות, לזו בפחות מחקרים קליניים ויותר יצירתיות אינטואיטיבית של הכירורגים. כך לגבי ההיסטוריה של הניתוחים להשמנה ממעקף המעי על סיבוכיו הרבים עד שרוול הקיבה, כך לגבי ניתוחי סרטן השד מן הניתוחים הנרחבים של הלסטד, ועד ההבנה שסרטן שד הוא מחלה רב מערכתית ושאינו יתרון לניתוח נרחב (רדיקלי), אלא לשילוב ניתוח משמר עם הקרנות וכימותרפיה להשגת הבראה בשיעור גבוה ביותר. פרק מעניין בחלק זה הוא תיאור התפתחות הגישה לטיפול בדלקת חדה של התוספתן מניתוח - טיפול אנטיביוטי בתלות בנסיבות. המחבר בחר להוסיף לפרק זה גם את החלפת מסתם הוותין (אאורטה) בחדר צנתור (TAVI) והמחלוקות הרבות שליוו את התפתחותו של טיפול זה, בעיקר לנוכח טענת מנתחי הלב בתחילת הדרך שהצעה להחלפת מסתם בדרך לא ניתוחית אינה סבירה.

הספר מסתיים בפרק קצר המוכתר בכותרת "מאבולוציה רבולוציה" שבו ממחיש המחבר

מכותב: יונתן הלוי

מרכז רפואי שערי צדק, רח' בייט 12, ירושלים

דוא"ל: Halevy@szmc.org.il